

ՄԵԾ ՅՈՒԵԼԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Մեծ Յորելեանր, որ Հայ մտաւորական կեանքի
սօնը պիտի ըլլայ, ամէնուն միտքը գրաւած էր, և
փափաք կայ անոր յատուկ նշանակութիւն և փայլ
տալ արտասովոր հանգրուան մը կազմելով 1102—13
թուականէն, որ ինչ ալ ըլլան տարբեր զննութեանց

արդիւնքները, այլևս ճանչցուած է իբր Հայ Գիրին և հայ Տիպին դարադարձը, թէ ոչ ժամանակագրական ամենախիստ ճշգուծեամբ, զոնէ ընդհանուր ընդունելութեամբ:

Տօնախմբութիւններու և հանդէսներու մէկ մասը առօրեայ ցոյցերով կանցնի. ճառ, երգ, ճաշ, երեկոյթ, ցոյզահանդէս, և այլ նմաններ, որոնք պէտք են իբր արտայայտութիւն և իբր վայելք, բայց հետք չեն թողուր: Միւս մասը մնայուն նշաններու վրայ կ'հաստատուի, զիրք, արձանագիրք, կոթող, շէնք, և նմաններ: Բայց վերջին ատեններ սկսած է ընդհանրանալ զրամագլուխ (Փօնա) կազմելու եղանակը, և անոր շահով ունէ սղոցողուտ ձեռնարկ մը կամ գործ մը ապահովելու փափաքը:

Այս անգամ ալ այս տեսակ նախաձեռնութիւններ տեղ տեղ սկսած են:

Որչափ կ'լսեմ և կ'կարդամ ուսուցչական և ուսանողական նպատակներ կը դրուին նոր զրամագլուխներու ձեռնարկներուն, և ճիշդ այդ մասին է իմ ընելիք առաջարկը:

Ձեմ ուրանար որ ուսուցչութիւն և ուսանողութիւն կարևոր նպատակներ են. բայց ուրիշներ ալ պէտք է համաձայնին, որ սահմանափակ են, տեղական կերպարան ունին, անձնական հանգամանքը կը կրեն, և միայն որոշ անհատներ են անոնց նպատակակէտը: Միւս կողմէն երկուքն ալ մեր ազգի մէջ չեղած բաներ չեն, և պարագաներու համեմատ կ'աւրածուին և կ'բարգաւաճին հետզհետէ, և որ աւելին է, ընդհանուր ազգութիւն իբր ուղղակի նպատակ չունին, ինչչափ ալ ազգը անուղղակի կ'օգտուի անոնցմէ:

Այդ մտածմունքներով է, որ ես կը յորդորուիմ Մեծ Յորեկեանին յաւերժացման համար այնպիսի նպատակ մը սահմանել, որ իր տեսակի մէջ եղական ըլլայ, արժանապէս ձեռք չառնուած կէտ մը շօշափէ, և Ազգին հանրութեան ուղղակի յարաբերութիւն ունենայ: Այդ նպատակին համեմատ կուզամ առաջարկել ամէն մարմիններուն, յանձնաժողովներու, մասնաժողովներուն, և ուրիշ նախաձեռնարկներուն, որ ամենքն ալ իրենց հաւաքած և հաւաքելիք զրամագլուխներն իրարու միացնեն, և հանդանակութեանց աւելի զարկ տալով, զայն պատկառելի գումարի մը լրացնեն:

Այդ գումարն ապահով կերպերով շահու տրուի, և անոր արդիւնքով սկզբնաւորութիւն ըլլայ Կանառ մը կազմելու, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՆԱՐԱՆ ԿԱՌԱՍՈՒ Մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ Հայութեան վերաբերեալ ուսումները զարգացնել, եղածը կարգաւորել, մասնաւոր զբաղողներն համախմբել, զժուարութիւնները

լուծել, պակասը լրացնել, կարծիքներն համաձայնեցնել, և նոր ճիւղեր մշակել:

Այդ կէտերն յարմար է հետեւեալ չորս բաժանումներու մէջ ամփոփել.

1. Լեզու հին և նոր:
2. Պատմութիւն և Աշխարհագրութիւն:
3. Արուեստ և Արհեստ:
4. Տնտեսութիւնք և Կենցաղ:

Թերևս յարմար էր կանառն հաստատել էջմիածնի մէջ, իբր Մայր Աթոռ և Մայր Կենդրոն, բայց ներկայ պարագաներու մէջ նախադասելի կ'սեպենք Երիւստոսը, իբր ամէն կողմ ցրուած մասերու փոփոխ յարաբերութեանց գիւրին միջավայր մը:

Կանառին կազմութեան լիակատար ծրագիր մը պատրաստելու հոգն յառաջիկային թողլով, քանի մը նախադիժեր կամ հիմնակէտեր յիշելը բաւական կ'սեպենք:

Կեդրոնին մէջ կ'հաստատուին իւրաքանչիւր ճիւղին համար զիւաններ, հմուտ և կարող պաշտօնեաներով, իւրաքանչիւր ճիւղին համար երկու կամ երեք անձ:

Այս պաշտօնեաները վարձատրեալ ըլլալուն, կրնան հրաւիրուիլ յարմարագոյնները՝ որ կողմէն ալ ըլլան:

Կանառորդներ պիտի որոշուին իւրաքանչիւր ճիւղի համար զատ զատ, և պիտի առնուին ամէն Հայերէ և Հայադէտներէ առանց խտրութեան սեռի և ազգի և կրօնի:

Կանառորդները համար պայման չէ կենդրոնի մէջ ապրիլ, վասն զի ժողովական գումարները տարեկան կամ երկտարեկան պիտի ըլլան, թէ ընդհանուր կանառին և թէ մասնաւոր ճիւղերու հաւաքումներով:

Բուն կանառորդներ իւրաքանչիւր ճիւղի համար տասներկու բաւական կ'սեպուին, իսկ թղթակից ընկերներ կրնան ըլլալ անպայման թուով:

Առաջին անգամ հիմնադիրներու անուանումէն ետքը նոր ընտրութիւններ և նախազանգութիւններ կանառորդներու քուէով կ'որոշուին:

Ուսումնասիրութեանց համար կրնան որոշ նիւթեր ալ սահմանուիլ, առանց մասնաւորները խափանելու, որոնց վրայ կարծիքներ կ'հաւաքուին և լուծումներ կ'տրուին:

Թէ որոշուած և թէ ազատ ուսումնասիրութեանց գրուածները, և կանառին գործերը յատուկ պարբերականով կ'հրատարակուին:

Դրամագլուխին արդիւնքով և պատահական նուէրներով և սովորական բաժանորդութիւններով կ'հոգացուին, ժողովներուն, զիւաններուն, պաշտօնեաներուն, հրատարակութիւններուն և թղթակցութիւններուն ծախքերը:

Ներեալ է նիւթական օգնութիւններ ընել կանա-
ռորդներու և թղթակիցներու, եթէ իրենց ուսում-
նասիրութեանց համար պահանջուած միջոցները
չունին:

Այս և դեռ նկատի չառնուած մանրամասնութիւն-
ները սկզբնական փորձառութիւններէ ալ օգտուելով,
հաստատուն կանոնադրի պիտի վերածուին, նոյն իսկ
կանառին ձեւքով:

Ահա այդ հաստատութիւնն է որ մեր տեսու-
թեամբ, Ընդհանուր Հայութեան համար նշանակու-
թիւն կունենայ, անհրաժեշտ եղած, բայց արժա-
նապէս նկատի չառնուած պէտք մը կ'ըլլայնէ, Հայա-
գիտական ուսումներու զօրաւոր զարկ մը կուտայ,
ազգային ուսումնասիրութիւններով զբաղողներն ի-
րարու կ'մօտեցնէ, և իրօք Մեծ Յորելեանին մեծու-
թեան համեմատ մեծ զործ մը կ'ըլլայ, նպատակին
և պարագաներուն մեծութեան համապատասխան:

Ես առաջարկեցի: Խօսքը Մեծ Յորելեանով զբա-
ղողներուն: Աւելի ընդարձակ բացատրութեանց պատ-
րաստ կ'մնամ, եթէ զխտողութիւններու ծանօթանամ: